

Grenseland - ved porten til en ny verden

Få steder opplever vi historien så tett innpå, og få steder blir fremtiden så optimistisk presentert som i Finnmark. Utbyggingen av Snøhvitfeltet utenfor Hammerfest har gitt folk i Norges nordligste fylke mersmak på olje- og gasseventyret. Ringvirkningene av utbyggingen er store, særlig i de vestre delene av fylket. I øst mot grensen til Russland er det drømmen om det som skal skje, som skaper håp og fremtidstro.

Tekst: Berit Kvam

Ved grensestasjonen på Storskog. (Foto Berit Kvam)

- Stemningen er euforisk, sier Rune Rafaelsen, lederen for det norske Barentssekretariatet i Kirkenes. - Sønn som i 1993, legger han til. Da ble Barents-samarbeidet opprettet etter et norsk initiativ om et regionalt samarbeid i nord mellom nordiske land, Russland og EU. Knappe to år tidligere var Sovjetunionen historie, grensene ble åpnet, nordmenn kunne ta buss til Murmansk og russere gjorde inntog i Kirkenes.

Det var en gang...Slik begynner det ofte i eventyret.

Slik begynner ofte fortellingen også i Finnmark. Det var en gang at grenser ikke var et hinder for samkvem mellom mennesker i nord. Gjennom århundrer ferdedes folk på kryss og tvers, til lands og til vanns og kjøpte og solgte sine varer. I historisk perspektiv er Sovjettiden, den kalde krigen og stengte grenser en episode.

Nå bygges relasjonene sakte men sikkert opp igjen. I dag står opprettelsen av vennskaps- og samarbeidsavtaler mellom kommunene i Øst-Finnmark og kommunene i Nordvest-

Russland høyt på agendaen. Det folk til folk-samarbeidet som siden begynnelsen av 90-tallet er utviklet i samarbeid med Barentssekretariatet, blir beskrevet som en suksesshistorie. Et folk til folk-samarbeid som stadig tar form og krysser både etniske og nasjonale grenser og som både har bilaterale, nordiske, europeiske og atlantiske dimensjoner.

Grenseoverskridende kultur

- Det er viktig for utviklingen av menneskeligheten at vi skaper møteplasser, sier Hilde Nethi.

I månedsskiftet juni-juli er hun som heltidsansatt administrator for "Pikene på broen", en av arrangørene av Connection Barents, et nordisk-russisk arrangement. "Pikene på broen" som startet opp i 1993, er siden blitt et aksjeselskap som jobber permanent med å skape kultur på tvers av grenser i regionen. En rekke nordiske kulturinstitusjoner står bak Connection Barents der kunstnere fra ulike deler av verden går sammen om å utforske og presentere visjoner av hverdagslivet i Barentsregionen. "Bli med på en kunstnerisk ekspedisjon gjennom grenseområdene i Norge, Finland, Sverige og Russland" står det

Fakta

Finnmark fylke ligger lengst nord og lengst øst i Norge.

I nord grenser Finnmark til Barentshavet, i øst til Murmansk fylke i Russland, i sør til Lapplands län i Finland og i vest til Troms fylke og Norskehavet.

I 2005 krysset 110 000 mennesker grensestasjonen Storskog i Øst-Finnmark.

Noen få mil fra grensestasjonen ligger Kirkenes, som er en del av Sør-Varanger kommune.

Finnmark er Norges største fylke i areal, men har det laveste folketallet. I hele fylket bor det rundt 73 000 mennesker og i Kirkenes by om lag 9000 mennesker.

I Murmansk fylke bor det rundt 880 000 mennesker og i Murmansk by i underkant av 400 000.

KIMEK i Kirkenes er hjemmehavn for mange russiske trålere. 7-800 russiske trålere anløp Kirkenes i fjor. Over 100 000 sjøfolk har de siste 10 åra mønstret av og på over Kirkenes havn.

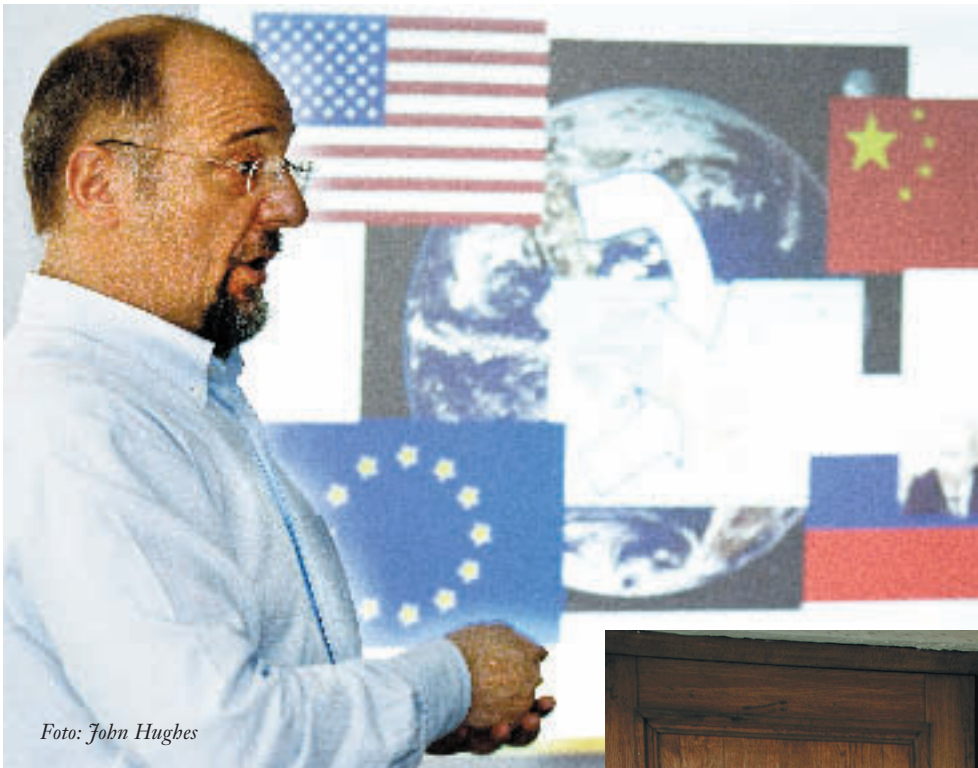

Foto: John Hughes

Rune Rafaelsen, lederen for det norske Barentssekretariat, som har vært aktiv medspiller i å bygge broer mellom mennesker på tvers av landegrensar.

i invitasjonen, som har vekket mer enn 250 kunstners lyst til å bidra til det som skal bli et laboratorium for krysskulturelle kunstneriske uttrykk.

”Pikene på broen”, med et navn som både spiller på Munchs maleri med samme tittel og et kvinneperspektiv, har gjennomført en rekke grenseoverskridende kulturprosjekter, som har fanget oppmerksomhet både lokalt og internasjonalt. De er en av mange institusjoner som har fått støtte gjennom de 3 milliardene det norske utenriksdepartementet har bevilget gjennom Barentssekretariatet siden starten. Prosjektene, over 2000 i tallet, spenner over et bredt spekter der folk i alle aldre har deltatt, gjennom barnhageutveksling, ungdomsutveksling, sport og idrett, folkløse, kunst og kultur, i større næringslivs- og utviklingsprosjekter, kompetansehevede tiltak, lærer- og studentutveksling og demokratiopplæring.

- Hvis vi lar olje- og gassinteressene styre, kommer det til å gå galt, advarer Rune Rafaelsen.

- Det er folk til folk-samarbeidet som skaper de gode relasjonene mellom landene. Og det er nødvendig å ha et langsiktig perspektiv på kontakten mellom mennesker, industri og næringsliv.

Hilde Nebti er en av arrangørene bak den nordisk-russiske kulturbegivenheten Connection Barents i juni/juli 2006.

Foto: Berit Kvam

Handel ogandel

I Kirkenes by, som tar mål av seg til å være porten til vest, er kontakten med naboene i øst ikke til å ta feil av. Gateskiltene er skrevet både på norsk og russisk, og i butikker, på sykehuset, apoteket og biblioteket snakkes det russisk.

Men å vende kald krig til varmt vennskap tar tid. Møtet mellom kulturene har ikke bare vært problemfritt. På begynnelsen av 90-tallet ble russere ofte forbundet med billig vodka og prostitusjon. Det førte ofte til mobbing av både kvinner og barn. I dag er det annerledes, ifølge russiske kvinner selv.

- Russerne her er høyt kvalifiserte og godt integrerte i samfunnet, sier Nina Strimp, bibliotekar og ansvarlig for det russiskspråklige tilbudet ved biblioteket i Kirkenes, og en av mange russiske kvinner som har giftet seg med norske menn. Han traff hun på biblioteket der hun jobbet i Murmansk. Han var femti, hun var førti og begge var ugifte. Nå er det mer enn ti år siden.

- Han snakker fire språk flytende, sier hun stolt, og forteller om stor lykke og god kontakt med familiene på begge sider av grensen. Men det er

store forskjeller. Selv om det går bedre i Russland, øker forskjellene mellom folk der, og det er store forskjeller i levekår mellom Norge og Russland.

- Det er farlig, sier hun, folk skjønner ikke hvorfor noen skal ha så mye mer enn andre.

Nina Strimp har utdanning fra Russland som er blitt godkjent i Norge, og har dessuten videreutdanning fra Høyskolen

i Oslo. Hun er også en av dem som har deltatt i prosjektet Norsk-russisk bibliotek- og informasjonstjeneste i grenseland, NORU, som blant annet har biblioteket i Murmansk som partner.

Ti prosent av låntakerne i Kirkenes er russere, hovedsakelig sjøfolkene fra de russiske trålerne som ligger i dokk eller ved kai i Kirkenes. Her har de gratis tilgang til Internett og kan lese russiske aviser. I tillegg til Sjømannsklubben, som også får støtte gjennom Barentssekretariatet, er biblioteket et populært møtested.

- Folk i Russland har et helt annet forhold til biblioteket enn nordmenn. Jeg har lagt merke til at sjømennene ofte er veldig beleste og låner alt fra klassikere til nyere seriøs litteratur. I tillegg er det video og språkkurs det går mye på. Det er mange som vil lære både norsk og engelsk, forteller hun, - og mange i Kirkenes ønsker å lære russisk.

Sjøfolk på vei hjem til Murmansk. I løpet av de siste 10 åra har over 100 000 sjøfolk mønstret av og på over Kirkens havn (Foto Gunbild Wallin)

Innseilingen til Kirkenes. Russiske fiskefartøy i havn. (Foto Berit Kvam)

Russiske kongekrabbefartøy i dokk ved KIMEK
(Foto: John Hughes)

Russiske redere står for 80 prosent av omsetningen ved KIMEK. I dokken ligger russiske fisketrålere på rekke og rad, 25-30 fartøyer, med mannskap om bord. I løpet av året kan 7-800 russiske trålere ha ligget i havn her. Noen ligger i dokk i flere måneder av gangen, med sjøfolk om bord som driver forefallent vedlikehold, uten penger til å gjøre byen uttrygg, og med ruslutter i gatene, Sjømannsklubben eller biblioteket som eneste fritidstilbud utenfor skipet. Men det er ikke noe bråk, forteller Greger Mannsverk.

- De er under oppsyn. Nordmenn og russere har forskjellig måte å løse problemer på. Russerne aksepterer at den sterkeste fatter beslutningene. En må vise besluttomhet, slå i bordet og si at sånn skal det være, for det aksepteres, når det er vi som har makta, sier han.

Greger Mannsverk har store forventninger til det som kan komme til å skje i regionen. Bedriften har virksomhet i rus-

Gode forbindelser

Handelsforbindelsene mellom Norge og Russland er svakere enn mellom Russland og de andre nordiske landene. Men verftet i Kirkenes, som driver med reparasjon og bygging av fisketrålere, har gode forbindelser med russerne.

- Vi er hundre prosent avhengig av våre naboer i øst, forteller administrerende direktør ved KIMEK i Kirkenes, Greger Mannsverk.

- Det er finnene som har lært oss det vi kan om Russland og russere. Vi ville brukt mange år på å skaffe oss den kunnskapen selv, sier han og viser til de tidligere finske eierne av KIMEK.

Han er businessmann og synes ikke det er vanskeligere å

Kapteinen har kastet skjorta i det fine været. Her kan båten ligge til kai i flere måneder av gangen. (John Hughes)

gjøre forretning med russere enn med nordmenn.

- Vi har mindre tap på våre russiske enn våre norske kunder, og det som er viktig er å forstå deres kultur og arbeide sammen med dem, sier Gregers Mannsverk.

siske byer, og har allerede oppdrag for russisk petroleumsvirksomhet og posisjonerer seg for utviklingen i Barentshavet. Om det blir fra Norge eller Russland er ikke bestemt, kan skje flytter de hele virksomheten til Russland, forteller han.

Barentshavet, gjemmer kanskje verdens største energirikdommer til havs. (Foto: Berit Kvam)

mene i Barentshavet handler

Sunne naboer

I dag bor det 500 russere i Kirkenes. De fleste av dem er kvinner som har stiftet familie her. Antallet grensepasseringer har økt fra 3 500 i 1990 til 110 000 i 2005 ved den norsk-russiske grensestasjonen på Storskog, og tallet på russiske turister i nord er stadig økende.

Men det er store forskjeller i levekår og helsetilstand både innad i Russland og mellom landene i nord, selv om økonomien i Murmanskregionen er i bedring. Med fattigdom følger ofte sykdom, og med økende kontakt øker også faren for spredning av smittsomme sykdommer. Siden slutten av 90-tallet har forebygging og bekjempelse av sykdommer som HIV/AIDS og tuberkulose vært høyt prioritert innenfor Barentssamarbeidet.

Ved årtusenskiftet ble det inngått et smittevernsamarbeid mellom elleve land i regi av Baltic Health. I 2001 fikk sykehuset i Kirkenes i oppdrag fra det norske helsedepartementet å inngå et samarbeid med et russisk sykehus om smittevern. Det resulterte i prosjektet "Sunne naboer", som er et sam-

arbeid mellom Tuberkulose-sykehuset i Murmansk og Kirkenes sykehus. Kirkenes Sykehus hadde da siden 1990 vært koordinator på norsk side for helsesamarbeidet mellom Finnmark fylkeskommune og Murmansk helseregion.

- Det er et praktisk samarbeid over grenser som både handler om akuttberedskap i nødsituasjoner, faglig samarbeid om pasienter og møter med russisk helsepersonell, forteller klinikk-sjef Anita Brekken.

- Når det gjelder tuberkulose er inntrykket at antallet som er smittet på russisk side, øker, og at det er et økende antall med multiresistent tuberkulose.

Mangel på medisiner og legehjelp, at mange ikke får de medisinerne de trenger, og heller ikke får den oppfølging de trenger for å ta medisin, tror hun er noe av årsaken.

- Smitte kjenner ingen grenser. Derfor er dette en stor utfordring både for dem det gjelder og for oss.

Men for klinikk-sjefen er smittevern bare én av utfordringene. Også sykehuset vil posisjonere seg, for rikdom-

ikke bare om svart gull. I en nødsituasjon, hvis det skulle skje en ulykke, for eksempel i tilknytning til Shtokmanfeltet, ligger Kirkenes sykehus nærmest til

Klinikk-sjef Anita Brekken håper på friske penger til Kirkenes Sykehus (Foto: JohnHughes)

å hjelpe.

- Da må akuttberedskapen styrkes. Regjeringen har sagt at helse er en viktig del av satsningen i nord. Vi får håpe det slår til, og at Kirkenes sykehus får del i satsningen, sier klinikk-sjef Anita Brekken.